Prie ištakų stovint: Fizikos ir matematikos instituto istorija

Mifodijus Sapagovas

2026 m. rugsėjo 17 d.

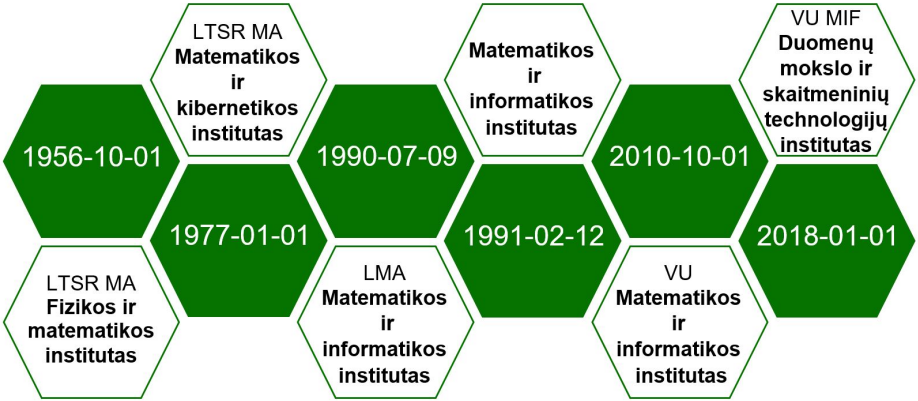
1956-10-01
LTSR MA
Fizikos ir matematikos institutas
LTSR MA
Matematikos ir kibernetikos institutas
1977-01-01
1990-07-09
LMA
Matematikos ir informatikos institutas
Matematikos ir informatikos institutas
1991-02-12
2010-10-01
VU
Matematikos ir informatikos institutas
VU MIF
Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų institutas
2018-01-01

Kaip atsirado FMI

- 1948 m. Kaune įkurtas MA Technikos mokslų institutas (TMI).
- 1952 m. TMI pertvarkytas į 4 institutus.
- Įkurtas Fizikos-technikos institutas (FTI).
  Jame atsiranda fizikos, matematikos ir astronomijos sektorius (vad. A.Jucys).
  Nauji darbuotojai: **Jonas Kubilius** (matematikas), I. Glembockis ir V. Šugurovas (A. Jucio mokiniai).

FMI įsteigimas

1956 m. spalio 1 d. MA Prezidiumo nutarimu, pertvarkius FTI, įkurtas Fizikos ir matematikos institutas.

Direktorius Adolfas Jucys

Direktoriaus pavaduotojas Jonas Kubilius

Trys FMI padaliniai:

- Teorinės fizikos sektorius
- Puslaidininkių laboratorija
- Matematikos sektorius (vad. J.Kubilius)

Adolfas Jucys – skaičiavimo technikos pradininkas Lietuvoje

- **Vytauto Didžiojo universiteto** absolventas
- 1939 m. išvyko studijuoti **atominės fizikos** Kembridže
- Pamatė modernius tyrimus Kembridže
- Suprato skaičiavimo technikos reikšmę mokslui
- **1940 m.** - idėja atvežta į Lietuvą
- **22 metų** pertrauka dėl okupacijos
- Išsaugojo idėją ir laukė tinkamos progos
- Nenuleidoko rankų nepaisant sunkumų

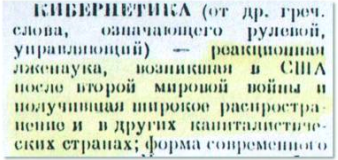
КИБЕРНЕТИКА (от др. греч. слова, означающего рулевой, управляющий) — реакционная лженаука, возникшая в США после второй мировой войны и получившая широкое распространение и в других капиталистических странах; форма современного

Sovietinė ideologija po Antrojo pasaulinio karo

- Kibernetika - „*buržuazinis pseudomokslas*“
- Kompiuteriai - „*imperializmo ginklas*“
- Uždrausta kurti ir gaminti skaičiavimo mašinas

FMI uždaviniai

- Mokslinių tyrimų plėtra
- Instituto struktūros tobulinimas
- Mokslo kadrų rengimas

FMI (matematikos) mokslinių tyrimų kryptys

Pradėta:

- Skaičių teorija
- Tikimybių teorija
- Matematinė statistika

Reikia pradėti:

- Matematinė logika
- Matematinė ekonomika
- Diferencialinės lygtys
- Skaitiniai metodai

FMI (matematikos sektorius)

Darbuotojai:
1956 m. – 3 (J.Kubilius, R.Uždavinys, R.Merkytė).
1956-60 m. – priimta 12 jaunų specialistų iš VU (E.Vilkas, B.Grigelionis, A.Aleškevičienė, B.Kvedaras ir kt.).
1957 m. – po aspirantūros grįžo K. Bulota ir V. Statulevičius.

K. Bulota

V. Matulis

E. Vilkas

FMI (matematikos sektorius)

1961 m. į FMI (matematikos sektorių) priimti 9 pirmieji Vilniaus universiteto Skaičiavimo matematikos katedros absolventai.

FMI Matematikos sektoriaus darbuotojai: pirmoje eilėje – L. Vilkauskas, V. Bikelienė, A. Aleškevičienė, A. Mitalauskas; antroje – E. Gečiauskas, B. Riauba, M. Sapagovas, A. Pliuškevičienė, B. Kvedaras, D. Sapagovienė, L. Stupelis, R. Paškevičienė, R. Pliuškevičius (1961 m.)

- 1957 m. J.Kubilius tuometiniame Leningrade (dabar Sankt Peterburgas) apgina mokslų daktaro disertaciją „Tikimybiniai metodai skaičių teorijoje“
- 1958 m. J.Kubilius skiriamas VU Rektoriumi.
- 1960 m. FMI matematikos sektoriaus vadovu skiriamas Vytautas Statulevičius.

.

- 1960-11-23 d. MA Prezidiumas pasirašo sutartį su Uljanovsko (SSSR) Skaičiavimo mašinų gamykla dėl ESM BESM-2 gamybos.
- 1961-05-01 įkurta Elektroninių skaičiavimo mašinų laboratorija (vad. K.Žukauskas).

ESM BESM-2

Atvežta į Vilnių 1961 m. gegužės mėnesį.
Pradėjo dirbti 1962-07-14 d.

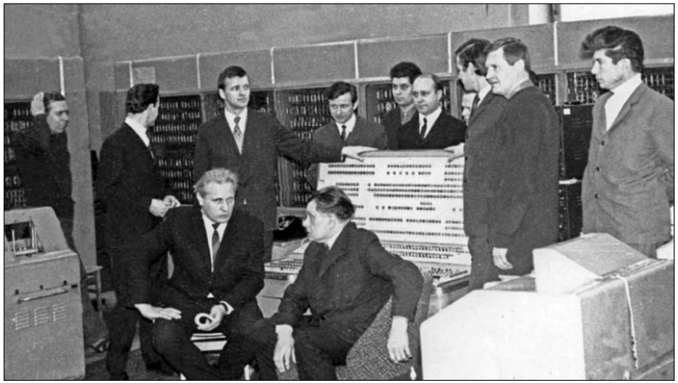

Pirmoji Lietuvoje elektroninė skaičiavimo mašina BESM 2, skirta moksliniams tyrimams. Įrengta Fizikos ir matematikos institute, akademiko Adolfo Jucio iniciatyva 1962 metų liepos 14 dieną.
Sedi prof. Vytautas Statulevičius (kairėje), prof. Adolfas Jucys (dešinėje).

- 1960 m. Vilniuje surengta 6-oji Visasąjunginė konferencija tikimybių teorijos ir matematinės statistikos klausimais.
- 1961 m. įkurta Lietuvos Matematikų draugija (LMD).
- 1961 m. pradėtas leisti mokslinis žurnalas „Lietuvos matematikos rinkinys“ (LMR), vyriausiasis redaktorius prof. Petras Katilius).

1961 m. vasaris. Pradėtas statyti Skaičiavimo centro (SC) pastatas, Lentpjūvių g. 7 (dabar A. Goštauto g. 12), Vilniuje.
1965 m. pavasaris. Baigtas statyti FMI pastatas K. Požėlos g. 54 (dabar A. Goštauto g. 12) Vilniuje.

Naujas FMI etapas (1967-1976)

- **1967 m. sausio 1 d.**: Po pirmojo reorganizavimo prasideda naujas FMI etapas.
- Atskyrus Puslaidininkių fizikos institutą (PFI), FMI sutelkė dėmesį į:
  - Matematinio ir kibernetinio profilio padalinius
  - Skaičiavimo centrą
  - Teorinės fizikos problematiką
- Prie FMI prijungtas Branduolinės fizikos ir radioaktyviųjų izotopų skyrius.

Pagrindinis iššūkis

- Sparčiai plėtojantis mokslinis potencialas
- Augantis darbuotojų skaičius
- Būtinybė efektyviai organizuoti struktūrą

Naujas FMI etapas (1967)

Nauja vadovybė

- **Direktorius:** dr. Vytautas Statulevičius
- **Pavaduotojai:**
  - dr. Laimutis Telksnys – mokslo reikalams
  - dr. Mifodijus Sapagovas – Skaičiavimo centro reikalams
  - prof. Boleslovas Styro – fizikos profilio padaliniams

Pokyčiai

- MLPS $\rightarrow$ Matematinės logikos ir algoritmų teorijos sektorius (MLATS).

1967 m. nuo FMI atsiskyrė Puslaidininkių fizikos institutas.
Likusi instituto dalis (tuo pačiu FMI pavadinimu) augo ir stiprėjo.

Vietoje vieno matematikos sektoriaus per keletą metų susikūrė penki:

- Tikimybių teorijos sektorius (vad. V.Statulevičius)
- Matematinės logikos sektorius (vad. V.Matulis)
- Operacijų tyrimo sektorius (vad. E.Vilkas)
- Atpažinimo procesų sektorius (vad. L.Telksnys)
- Techninės kibernetikos sektorius (vad. K.Žukauskas)

- FMI skaičiavimo centre buvo įkurtos 2 techninės laboratorijos ir 2 matematiniai sektoriai.
- Vėliau buvo įkurtas Matematinio aprūpinimo sektorius (vad. P.Rumšas) ir Optimalių sprendimų teorijos sektorius (vad. J.Mockus).
- 1968 m. skaičiavimo centre pradėjo veikti galingesnė ESM BESM-4.

MKI įkūrimas (1977–1990)

1977 m. sausio 1 d. FMI suskyla į du savarankiškus institutus: Matematikos ir kibernetikos institutas (MKI) ir Fizikos institutas.

MKI vadovybė (1977)

Direktorius **prof. dr. Vytautas Statulevičius**
Pavaduotojai:

- **prof. Laimutis Telksnys** – mokslo reikalams
- **prof. Mifodijus Sapagovas** – Skaičiavimo centrui
- **Gediminas Baguška** – ūkio reikalams

Pagrindinės MKI mokslinių tyrimų kryptys

1. Tikimybių teorija ir jos taikymas valdymo uždavinių sprendimui
2. Mokslinių tyrimų automatizavimas

1985 m. MKI persikelia į naujus rūmus Akademijos g. 4 Vilniuje. Pradėtas eksploatuoti galingas skaičiavimo kompleksas ELBRUS-1-K2.

Antrąjį FMI egzistavimo dešimtmetį vis stipriau plėtojami tikimybių teorijos tyrimai.

B.Grigelionis subūrė stiprų atsitiktinių procesų teorijos skyrių (B.Grigelionis, H.Pragarauskas, D.Surgailis, R.Mikulevičius, L.Giraitis ir kiti).

MII matematinės statistikos skyrius, $\sim$1975 : H. Pragarauskas, R. Banys, R. Merkytė, V. Svetulevičienė, E. Gaigalas, D. Surgailis, J. Jaura, R. Morkvėnas, B. Grigelionis.

1986-12-24 Verkių rūmuose iškilmingame posėdyje įteikti diplomai mokslininkams, apgynusiems habilituoto daktaro disertacijas šiais metais: R. Mikulevičiui (pirmas iš dešinės), M. Sapagovui (antras iš deš.), V. Bentkui (ketvirtas iš deš.) ir L. Sauliui (septintas iš deš).

1988 m. įkurtas Taikomosios statistikos skyrius (R.Bentkus, R.Rudzkis).
Prasidėjo rimtas matematinės statistikos taikymas valstybinėse institucijose, Lietuvos statistikos departamente.

Stiprėja nauja matematikos šaka – diferencialinės lygtys ir jų sprendimo metodai.

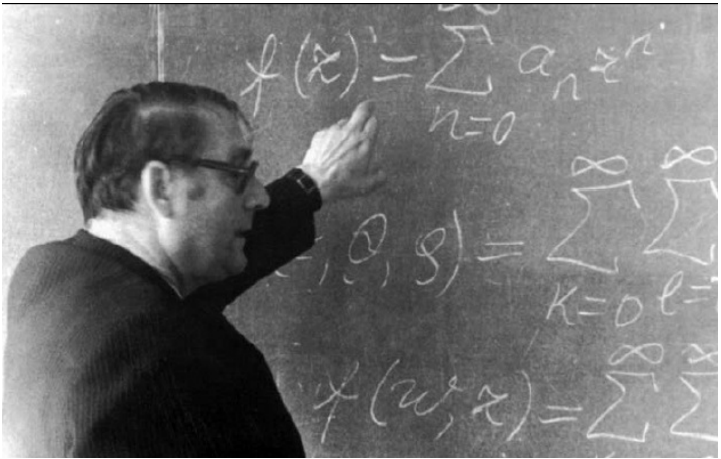

Prof. Algimantas Janušauskas (apie 1990 m.)

Pirmieji diferencialinių lygčių ir jų sprendimo metodų taikymo specialistai Lietuvoje.

Diferencialinių lygčių skyriaus vadovas B.Kvedaras su skyriaus darbuotojomis-disertantėmis.

Daugelis dabartinių Diferencialinių lygčių specialistų universitetinį išsilavinimą įgijo svarbiausiuose SSSR universitetuose Sankt Peterburge ir Maskvoje (prof. K.Pileckas, prof. V.Skakauskas, prof. A.Štikonas, prof. O.Štikonienė).

V.Kleiza, S. Rutkauskas, K.Pileckas, M.Sapagovas

Skaičiavimo metodų skyrius

Skyriaus darbuotojai: V. Bûda, M. Sapagovas, D. Sapagovienė, G. Kairytė, M. Vitkauskienė, J. Valaitienė, A. Valiulienė, Z. Vasiliauskas (1979 m.).

Skaičiavimo metodų skyrius

nepakito. Tai netiesinių diferencialinių lygčių skaitiniai sprendimo metodai ir skaitmeninių matematinių modelių, taikymas praktiniams uždaviniams spręsti (fizikos, chemijos, matematikos, aplinkosaugos ir kt.).

Skyriaus darbuotojai: S. Norvaišas, D. Sukvietienė, O. Stikonienė, S. Pečiulytė (VDU), A. Stikonas, M. Vitkauskienė, G. Kairytė, M. Sapagovas, A. Valiulienė, F. Ivanauskas, V. Kleiza, Z. Jesevičiūtė (2006 m.)

Skyriaus darbuotojai: S. Norvaišas, D. Sukvietienė, O. Stikonienė, S. Pečiulytė (VDU), A. Stikonas, M. Vitkauskienė, G. Kairytė, M. Sapagovas, A. Valiulienė, F. Ivanauskas, V. Kleiza, Z. Jesevičiūtė (2006 m.)

FMI Lietuvai

- Gamybos planavimas (V.Matulis)
- Vibrotechnika (SMS)
- Hidrogeologija (SMS DFL)

Pasirašoma ukiskaitinė sutartis: A.Čaplinskas,B. Blažys, V.Matulis, G. Grigas.

L.Telksnys ir SC

- Rūta-110, Rūta-701
- Terminalai (Palanga)
- Kolektyvinio naudojimo sistema „Mokslas“
- 1991-10-10 d. – Interneto Lietuvoje gimtadienis

Rūta-110

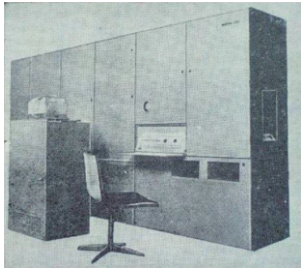

Rūta-701

Rūta-701, pirmoji Europoje pramoniniu būdu gaminama rašto ženklus atpažįstanti mašina, sukurta 1967m. Lietuvoje. Apdovanota Lietuvos Valstybine premija, SSRS prietaisų pramonės premija, Leipcigo mugės aukso medaliu.

Prezidentas

Organizatoriai

H. Pragarauskas ir A. Plikusas.

Salėje

Pertraukos akimirkos

Centre: konferencijos Programinio komiteto narys Peter Jagers (Sweden) 11th International Vilnius Conference on Probability Theory and Mathematical Statistics (2014).

Michiel Hazewinkel (Acta Aplicandae Matematicae Managing Editor) ir V. Statulevičius, tolumoje R. Rudzkis ir M. Radavičius.

1999-11-27 V.Statulevičiui – 70

Į V.Statulevičiaus jubiliejų susirinko būrys draugų

Iš kairės: prof. G. Uždavinys, prof. R. Pakalnis, vyskupas J. Tunaitis, matematikas doc. dr. H. Jasiūnas

ECMI conference 2002 (Majori – Jurmala, Latvia)

FMI ir bendrosios įmonės

- Baltic Amadeus
- TEV
- VTEX

Baltic Amadeus spaudos konferencija.

E. Žalys (TEV leidykla).

Parodoje „Mokslas – 2002“

Trys instituto direktoriai – Vytautas Statulevičius, Gintautas Dzemyda ir Mifodijus Sapagovas

Instituto trisdešimtmetis (1986 spalis). Mokslinis sekretorius Stasys Skerus (VTEX), direktorius akad.Vytautas Statulevičius, Elmundas Žalys ir Irena Statulevičienė. Kaireje tolumoje Raimundas Bentkus.

Viena iš paskutinių bendrų instituto švenčių organizuota E. Žalio. Šaudymo varžybos šalia būsimo TEV pagrindinio įėjimo.

...ir po darbo šokom pagal direktoriaus muziką...

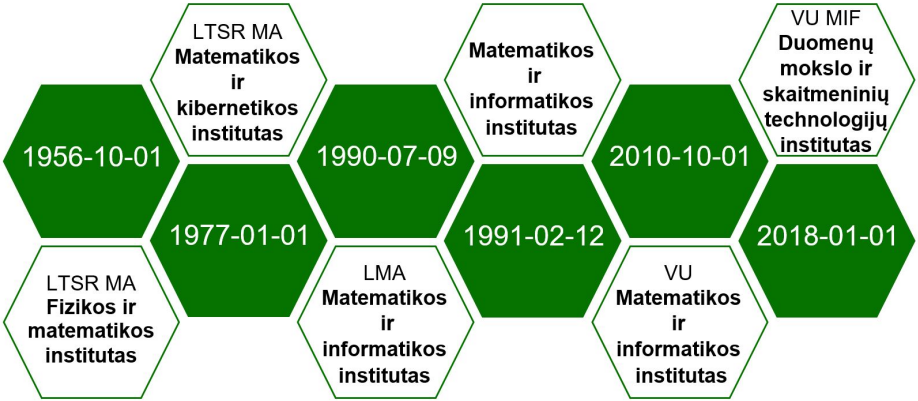
1956-10-01
LTSR MA
Fizikos ir matematikos institutas
1977-01-01
LTSR MA
Matematikos ir kibernetikos institutas
1990-07-09
LMA
Matematikos ir informatikos institutas
1991-02-12
Matematikos ir informatikos institutas
2010-10-01
VU
Matematikos ir informatikos institutas
2018-01-01
VU MIF
Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų institutas

Pabaigai – prof. Kęstučio Makariūno išsakyta mintis:

„Atmintis apie FMI ir jo pirmtakus yra svarbi, kad nebūtų prarastos mokslo istorinės šaknys.“

Padėka

už patarimus ir pagalbą ruošiant šį pranešimą

Prof. Olgai Štikonienei
dr. Sauliui Maskeliūnui
dukrai Ingridai

Ruošiant pranešimą buvo pasinaudota

VU DMSTI. „Istorija“. Prieiga internete: https://www.mii.lt/apie-instituta/istorija

ir nuotraukomis iš asmeninio archyvo.